

BOŞNAKLARIN GÖÇ SİĞINAĞI OLARAK ADANA

Fahriye EMGİLİ*

Eski Osmanlı toprakları, özellikle 19. yüzyıldan Cumhuriyet Dönemine değin, birçok nüfus hareketine ve göç çeşitlerine tanıklık etmiş, bunlardan biri olan Boşnakların Türkiye'ye ve Adana'ya olan muhaceretleri ve Anadolu toplum yapısı üzerindeki etkileridir.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası toplanan Berlin Kongresi ile birlikte Balkanlar'daki topraklarını kaybeden Osmanlı Devleti, halkının çoğunluğu Müslüman olan Bosna-Hersek'i kendi hükümranlığı altında Avusturya-Macaristan Devleti'nin işgâline bırakmak zorunda kalmıştır. Bu olay, Osmanlı Devleti ve Bosna-Hersek için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.

Bu dönemde Boşnaklar, bir yandan Avusturya-Macaristan yönetimine karşı siyasî ve sosyal durumlarını korumaya çalışmışlar, diğer yandan da siyasî, sosyal ve idarî sebeplerle ülkelerini terk etmek zorunda kalarak, Türkiye'yi yurt edinmişlerdir.

Bu çalışma, Bosna-Hersek'in Osmanlı idaresinden Avusturya-Macaristan idaresine geçiş sürecini, Bosna-Hersek'te Avusturya-Macaristan yönetimi altında Boşnakların siyasî kimliklerini kazanma mücadelelerini ve Bosna-Hersek'ten 1878-1908 yılları arasında Türkiye'ye meydana gelen göçlerini Adana kenti örneğinde incelemek, kentle olan sosyo-kültürel ilişkilerini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Özellikle, Bosna-Hersek Devlet Arşivi (ABİH) belgeleri, Boşnakların göç öncesi hazırlıkları ve Avusturya-Macaristan yönetimi ile olan siyasî, hukuki ilişkileri aydınlatmak açısından önemlidir.

Boşnakların Adana'ya göçlerine ilişkin olarak bu tebliğle, mikro ölçekte göçmenin karar verme sürecine ilişkin gelişmelerden yola çıkarak, makro ölçekte

* Dr., Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Elmek: femgili@gmail.com

çalıştırınca, motor ayaklarının arasından kayıp gitmiştir. Musliç³³ sülalesinden olan Maho, Adanalı Boşnakların Nasrettin Hocası gibidir. Yazar Orhan Kemal, Musliçler'den Hayriye hanımla evlenir. Boşnakları yakından tanıyan Orhan Kemal onlardan etkilenir ve romanlarında onlara yer verir. Böylece Boşnaklar Adana da edebiyat alanında da katkıda bulunmuş olurlar. Meselâ “Hanımın Çiftliği”ndeki Cemşir ağanın 4 eşinden biri Boşnak'tır ve onun kızı Güllü de romanın başkahramanıdır. O. Kemal Cemile karakterine de yer verir romanlarında. Arkadaş ıslıkları, Avare yıllar, Grev, Dünya evi, Cemile gibi eserlerinde başkahramanları Boşnaklar olmuştur. Kahveci Aliş, Cemile, Güllü, Maho karakterleri Boşnak'tır. Tetka der teyzeye ve Kahveci Alişin Akordeon ve Gusli⁽³⁴⁾ çalmasından bahseder.

1878'ten 1908'e değin Türkiye'ye göç eden Boşnakların buradaki nüfusun nitelik ve niceliklerine yaptığı etki, değişim ve katkılar oldukça anlamlıdır. Kısacası, göçmenler bölgenin tarım, sanayi, ticaret ve hizmet alanlarındaki görüntüsü ile kültürel dokusuna yeni zenginlikler aktarırken, kendileri de yerli kültür özelliklerinden etkilenmişlerdir.

Gerek boşalan gayrimüslim köylerine, gerek yeni kurulan muhacir köylerine yerleştirilen Türk ve Müslüman nüfus, Anadolu'nun Türk nüfus oranını arttırdı ve İstiklal Harbine giden süreçte milli bir Türk devletinin temellerinin atılmasına katkıda bulundu. Ekonomik ve askeri açıdan gerekli olan potansiyel insan gücü açısından yıllardır savaşlarla azalan Anadolu nüfusu güçlenmiş oldu.

KAYNAKÇALAR

A.Arşiv Belgeleri

Arhiv Grada Sarajevo (AGS), Fond: Zbirka Poklona Otkupa (ZOP), O-ŞA-1.

ABİH, ZVS, 1899, K.Brj.61, Blg. Nr.871-121.

ABİH, ZVS, 1899, Ş.20-15, K.Brj.61, Blg. Nr.10-618.

BOA, BEO, Nr.87/3-36; *BOA*, İDİ, Nr.71407: Arz tezkiresi, 24 Ekim 1893.

BOA, AD, Nr.1285/76; *BOA*, BEO, AMD, Nr.318/195.

BOA, HR. SYS, Nr.256 /2, belge sıra nr.51-53.

BOA, ŞD, Nr. 2123: Arz tezkiresi (9 Eylül 1878).

B. Araştırma ve İnceleme Eserleri

Babuna, Aydın, *Geçmişten Günümüze Boşnaklar*; Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000.

Bandzovic, Saffet, *İseljavanje od Bošnjaka u Tursku*, Sarajevo 2006.

Bojic, Mehmedalija, *Historija Bosne i Bošnjaka*, Šahinpašić, Sarajevo 2001.

Castellan, Georges, *Balkanların Tarihi*, çev. Ayşegül Yaraman, Milliyet Yayınları, İst.1993.

Emgili, Fahriye, *Yeniden Kurulan Hayatlar: Boşnakların Türkiye'ye Göçleri (1878-1934)*,

Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2012,

³³ Musliçler 70 hane kadardır ve Sivas Dendil'den gelerek Adana'ya yerleşmişlerdir.

³⁴ Boşnakların milli çalgısıdır. Kemeçeye benzer.

*Resim 1 ve Resim 2 : Ufuk Süslü Arşivi.

İmamamovic, Mustafa, *Historija Bošnjaka*, Sarajevo 1997.

Kapidzic, Hamidija, *Hergovački ustanak 1882. Godine*, Veselin Masleša, Sarajevo 1958.

Karcic, Fikret, *Bosna-Hersek İslam Hukuku Tarihi*, Koba Yayınları, İstanbul 1994.

Kolaşin, Hayri, *Muhacirlerin İzinde Boşnakların Trajik Göç Tarihinden Kesitler*, Lotus Yayınevi, Ankara 2004.

Malcolm, Noel, *Bosnia-A Short History-*, 2.Basım, Pan Boks, London, 2002, s.224; Mustafa İmamamovic, Mustafa, *Historija Bošnjaka*, Sarajevo 1997.

Milojkovic, Jelana-Djuric, "Benjamin von Kalay's Role in Bosne i Hercegovina 1882-1903: Habsburg's Policies in an Occupied Territory", *Journal of the North American Society for Serbian Studies*, Vol. 14/2, 2000, s.211-220.

Özkan, Ayşe, *Bosna-Hersek'in Avusturya Macaristan Tarafından İşgali*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2002.

Popovic, A., *L'İslâm Balkanique, Les Musulmans Du Sud-Est Europeen Dans La Periode Post-Ottomane*, İstanbul 2009.

C. Sözlü Görüşmeler

Alattin Tatlı ile Sözlü Görüşme, Adana, 10 Aralık 2009.

Dursune Elma ile sözlü görüşme, Adana, 16 Nisan 2015.

Fehmi Arazlı ile Sözlü Görüşme, Adana, 6 Aralık 2009.

Mustafa Kahramanyol ile Sözlü görüşme, Ankara, 8 Nisan 2015.

D. Diğer

<http://www.aksiyon.com.tr/ibrahim-dogan/adanadaki-kuzey-afrika-514989>, (Erişim 10.04.2015).

Ufuk Süslü, http://www.igman.tv/cukurovadan-bir-yigit-gecti-bosnali-salih-efendi/#.VSaje_mds5o, (Erişim, 9.04.2015).

<http://www.5ocaknews.com/haberler/ozel-haber/gocmenlerin-adana-sevdasi.html>, (Erişim.10.04.2015).

<http://www.igman.tv/author/ufuksuslu/page/3/#.Vbn1ufl6TIU>, (Erişim 10.04.2015).